

lastnikom. Evidentirali so stroške naravnih ujm (neviht), ob kugi leta 1487 so izračunali stroške za zdravstvene ukrepe.

Mesto je razpolagalo z lastnim orožjem, po potrebi je oborožilo »črno vojsko« (cernido). Za uvoz žita iz Mark in lesa iz Furlanije ter izvoz olja je mesto moralo pridobiti privoljenje Benetk, ki so budno nadzorovale finančno in drugo poslovanje mestnih rektorjev. Številni odloki zadevajo tudi mestno prebivalstvo ter konkretne družine in posameznike.

Cerkev in novigrjski škof sta bila v veliki meri odvisna od komune. Ta je na eni strani skrbela za izgradnjo cerkvenih objektov in nabavo cerkvenih zvonov za katedralo, imela pa je tudi vpliv pri postavljanju cerkvenih funkcionarjev ter zagotavljala dohodke za duhovnike in kanonike.

Objavo začenja hrvaški in italijanski uvodni del, ki na kratko oriše sistem novigrjske uprave in njene zakonodaje, predstavlja značilnosti jezika in pisave vira ter pojasni načela transliteracije, ki mu dodaja seznam kratic. Osrednji del so prepisi, med katerimi so tudi reprodukcije Rigovih barvnih miniatur in celo grb njegove družine. Neznane besede, komentarji in kronološki podatki so zabeleženi v opombah na dnu strani. Delo je opremljeno s krajevnim in osebnim – žal pa ne tudi s pojmovnim – seznamom, s hrvaškim in italijanskim povzetkom, zahvalo ter kratkim seznamom literature in slovarskih pripomočkov.

Opozoriti velja, da je objavljenemu kodeksu vsebinsko primerljiv rokopis Repertorium rerum notabilium comunis Pirani iz ok. 1560 do 1814 s prepisi starejših zadev od 1282 dalje, ki ga hrani piranska izpostava Pokrajinskega arhiva Koper, pri katerem pa gre le za eno knjigo, v kateri so vsebine podane »in extenso«.

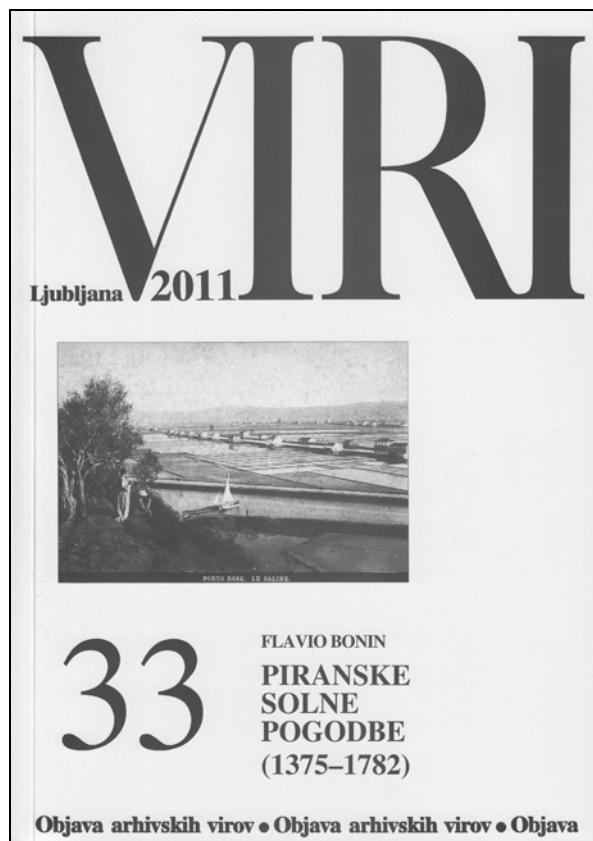

Flavio Bonin (ur.): Piranske solne pogodbe (1375–1782). Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 2011, 175 strani. (Viri št. 33)

Proizvodnja soli je bila v preteklosti ena najbolj donosnih gospodarskih panog tako v habsburškem Trstu kot v beneških Miljah, Kopru, Izoli in Piranu. Prav slednji je slovel po svoji soli, čeprav je bilo samo eno (sečoveljsko) od njegovih treh solnih območij primerno za nastanek solin modernejšega tipa. S preučevanjem zgodovine solne proizvodnje v severozahodni Istri se je ukvarjalo in se še ukvarja kar nekaj raziskovalcev. Za začetnika velja Emma-nuele Nicolich z delom Cenni storico – statistici sulle saline di Pirano (1882), sledila pa sta mu pokojna Miroslav Pahor in Tatjana Poberaj s knjižico Stare piranske soline (1963). Velik korak v teh raziskavah je naredila pred nekaj leti preminula etno-

loginja Zora Žagar. Raziskav zgodovine solne proizvodnje se občasno lotevajo Darko Darovec, Zdenka Bonin in Darja Mihelič, medtem ko so tovrstne raziskave postale – ob zgodovini pomorstva – stalnica dela Flavia Bonina. Zanj kot tudi za Miroslava Pahorja, Tatjano Poberaj in Zoro Žagar to ni zgolj slučaj: vsi so dolga leta delali v Pomorskem muzeju Sergej Mašera, kamor sodi tudi Muzej solinarstva v Sečovljah.

33. zvezek zbirke Viri Arhivskega društva Slovenije prinaša objavo piranskih solnih pogodb. Pomen soli za nekdanji Piran zgovorno osvetljujejo proračuni piranskega mestnega poslovanja – mestne bilance. Vsebujejo podatke o predvidenih letnih mestnih prihodkih ter o predvidenih izdatkih. Iz njih je razvidno, da so daleč največ dobička mestu prinašale soline. Mestni skupnosti je pripadala sedmina vse na Piranskem pridelane soli. V prvem desetletju 17. stoletja je po vrednosti presejala dve petini vsote vseh predvidenih prihodkov. Spisek predvidenih rednih stroškov mesta v bilanci predstavlja letne plače piranskih komunalnih uradnikov, med njimi solnega knjigovodje in solnega blagajnika. Omenjajo se stroški dobavitelja sedmine soli in stroški za dva preglednika nasipov. Med izrednimi stroški se omenja sol za bolnike, strošek za regalije solnim uradnikom ter za poslance za dobavo denarja od soli. Solna proizvodnja je bila donosna tudi v poznejšem obdobju. Po trditvah koprškega

kapitana iz srede 18. stoletja naj bi Piran med istrskimi mesti izstopal po svojem gospodarskem razcvetu in imel med njimi najvišje prihodke.

Prvi znani podatki o piranskih solinah so iz srede 13. stoletja, nedolgo zatem je dokumentirano mestno naročilo prišleku iz Manfredonije, naj zgradi dvoje solarn v Fažanu. Od zadnjih dveh desetletij 13. stoletja, ko je Piran že priznaval beneško oblast, so omembe solin in solinarjev vse številnejše. Solarstvo se je opazno razmahnilo od dvajsetih let 14. stoletja dalje. Takrat se je na Piranskem uveljavil nov način pridobivanja soli, ki so ga v Istro prinesli solinarji z otoka Paga. Piranska sol je bila značilne bele barve, slovel pa je tudi njen okus.

Delo v solinah je zajemalo izgradnjo, popravilo in vzdrževanje obrata ter pridobivanje soli. Ko se je na mihaelovo, 29. septembra, sezona pridobivanja soli zaključila, je bilo treba solarno pregledati. Posebno skrb so posvetili kristalizacijskim bazenom ter lesenim pregradam med bazeni in nasipom. Marca ali aprila so steptali jarke in bazene. Solna sezona se je začela na jurijevo (24. aprila). Odtlej je solinar pet mesecev stanoval v neposredni bližini solarne in v njej pridobival sol. Najprej je spustil morsko vodo v jarek za sprejem vode iz morja, od tam pa jo je pretakal v bazene. Ko je voda v enem tipu bazenov dosegla določeno stopnjo slanosti, jo je prečrpal v bazene naslednje stopnje izhlapevanja. V kristalizacijskih bazenih so se izločali kristali soli. Solinar je iz njih odstranil odvečno vodo. Po kaki uri sušenja je začel praskati solne kristale s tal. Postopek je ponavljal vsakih nekaj dni. Piranski solinarji so nakopičeno sol pokrivali z rogožami in jo spravljali v kleti.

Ob izgradnji, vzdrževanju in delu v solinah je prihajalo do različnih dogovorov. Sklepali so jih v »mrtvem« delu sezone, od konca septembra do zgodnje pomladi. Za popravilo in vzdrževanje solin so lastniki najemali delavce. Ti so storitve opravljali za vnaprej dogovorjeno plačilo v soli ali denarju. Za 14. stoletje so bili značilni dogovori, ki so med lastniki solarn in solinarji vzpostavljali družabniške odnose glede delitve donosa solin. Solinar je od lastnika za določen čas sprejel soline v najem in se dogovoril, da bo skrbel za njihovo vzdrževanje in v njih pridobival sol. Plačan je bil v kombinaciji mezde in deleža pridobljene soli. Po odtegnitvi komunalne sedmine soli je solinarju običajno pripadlo pol preostale solne letine, drugo polovico pa je prejel lastnik obrata.

Odločujoč vpliv na pridelavo in prodajo soli na območju, ki si ga je od druge polovice 13. stoletja podredila, je imela beneška država. Med njenimi predpisi izstopajo prav solne pogodbe, ki so predmet objave, ki jo je pripravil Flavio Bonin. Avtor je delo zastavil tako, da ga je uvedel s splošnimi uvodnimi poglavji o tehničnih značilnostih pridobivanja soli, piranskih solinah v obdobju Beneške

republike, njihovi geografski legi in prvih zapisih o njih ter o tehnoloških izboljšavah in širitvi v zadnjih desetletjih 14. stoletja. Naštel je piranske solne pogodbe v Pokrajinskem arhivu Koper in opisal njihovo vsebino. Predstavil je odgovorna beneška urada, ki sta nadzirala pridelavo soli in njeno prodajo. Zanimivo je poglavje s statističnimi podatki o količini pridelane soli v 17. in prvi polovici 18. stoletja, vzdrževalnih delih v solinah ter načrtih in tehnoloških spremembah v zvezi s pridobivanjem debele soli. Dve poglavji sta namenjeni skladiščenju in varovanju ter tihotapljenju soli.

Sledijo tehnične opombe o izboru pogodb in načinu njihove transkripcije.

Glavnino dela predstavljata objava dvaindvajsetih piranskih solnih pogodb od leta 1375 do 1782 in poročilo o stanju istrskih solin iz leta 1720, sledijo prepisi solnih pogodb iz Kopra, Milj in Paga iz leta 1782 in 1783, dva pravilnika o merah pri natovarjanju ladij za Istro in Pag iz leta 1754 in 1761, dve zakupni pogodbi za prodajo piranske in koprške soli v Dalmacijo iz leta 1712 in 1737 ter pravilnik o prevozu piranske soli iz solinarskih hiš v javna skladišča iz leta 1776. Objavo zaključujejo sezname kratic, virov in literature ter kazali osebnih in krajevnih imen.

Avtor se je s transliteracijo in objavo pogodb lotil zahtevnega in dolgotrajnega dela – takšno je pač delo na področju izdajanja virov. Objavljena – v veliki meri še neznan – besedila so latinska in italijanska, vendar so jezikovno in vsebinsko razumljiva. Nedvomno bodo omogočila nadaljnje študije o vprašanih solarstva v beneškem obdobju.

Darja Mihelič

Jože Hudales: *Bolnišnica Topolšica – 90 let. Topolšica : Bolnišnica, 2009.*

Leta 2009 je slovensko zgodovinopisje postalo bogatejše za kar dve knjigi o zgodovini tuberkuloze (jetika, sušica, TBC), o njenem pojavljanju, zdravljenju in razvoju zdravstvenih institucij za zdravljenje te zelo razširjene smrtonosne nalezljive bolezni, ki je slovensko prebivalstvo močno prizadela predvsem v 19. in 20. stoletju. Prva je *Tuberkuloza – kuga 19. in 20. stoletja na Slovenskem na primeru sanatorija Golnik 1921–1998* avtorice zgodovinarke medicine Zvonke Zupanič Slavec, drugo, *Bolnišnica Topolšica – 90 let*, pa je napisal etnolog Jože Hudales.

Delo Zvonke Zupanič Slavec se osredotoča na zgodovino protituberkuloznega boja, s poudarkom na bolnišnici Golnik, in poleg razvoja golniškega